

(управлінський потенціал ЗЕД). Наявність відділу ЗЕД можна розглядати як суб'єкту складову потенціалу, що створює передумови раціонального використання матеріально-речовинних чинників.

При виході на зовнішній ринок підприємство потрапляє в умови жорсткої міжнародної конкуренції, а робота у цих умовах потребує використання сучасних методів управління. Особливі вимоги висуваються не тільки до конкурентоспроможності товарів, що експортуються, а й до творчого використання маркетингових методів: знання особливостей національного законодавства, ділових звичаїв, політичних факторів.

Перед працівниками відділів ЗЕД ставляться задачі щодо організації та проведення зовнішньоторговельних операцій, пов'язаних із підготовкою і проведенням переговорів, розробкою контрактів, розрахунком цін, організацією доставки товарів та ін. Отже, проблему вдосконалення потенціалу ЗЕД необхідно розглядати у контексті розвитку усього підприємства і особливо його системи управління.

Висновки. Огляд методик оцінки потенціалу ЗЕД дозволив зробити висновок, що ця проблема повністю не вирішена. Для удосконалення процесу управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства, необхідно проводити оцінку у розрізі резервів розвитку потенціалу ЗЕД, що потребує як удосконалення системи резервів ЗЕД, так і методик їх оцінки.

Література

1. Лапин Е. В. Оценка экономического потенциала предприятия : монография / Е. В. Лапин. – Сумы : ИТД “Университетская книга”, 2004. – 360 с.
2. Федонін О. С. Потенціал підприємства : формування та оцінка / О. С. Федонін, І. М. Рєпіна, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2005. – 261 с.
3. Яковлев Г. И. Управление конкурентоспособностью промышленных предприятий : теория и практика (на материалах работы предприятий промышленности) : Автореф. дис... д-ра экон. наук (08.00.05) / Г. И. Яковлев. – Самара : Самарский гос. экон. ун-т, 2007. – 49 с.
4. Технология [Электронный ресурс] // [http : // www.ideasandmoney.ru](http://www.ideasandmoney.ru).
5. Чиранова Т. И. Комплексная оценка внешнеэкономического потенциала промышленного предприятия региона / Т. И. Чиранова [Электронный ресурс] // Регионология. – 2009. – № 2. – [http : // www.regionsar.ru](http://www.regionsar.ru).
6. Управління зовнішньоекономічною діяльністю : навч. посібник / Під заг. ред. А. І. Кредісова. – К. : Фенікс, 1997. – 448 с.

УДК 330.837(043.2)

Ю. Б. ГОЛЛЯК

Національний авіаційний університет

СУТНІСТЬ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ОЦІНКИ ВИЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ МІЖГАЛУЗЕВИХ ЗВ'ЯЗКІВ

У статті розглянута проблема вдосконалення міжрегіональних товарообмінних зв'язків в рамках процесів реструктуризації економіки регіонів. Запропоновані шляхи розвитку цих зв'язків, які необхідно розглядати з позицій встановлення системи стабільних взаємовигідних економічних стосунків між всіма регіонами світу.

In the article the problem of improvement of cross-regional barter relations is considered within the framework of processes of restructuring of economy of regions. The ways of development of these connections which must be examined from positions of establishment of the system of stable mutually beneficial economic relations between all of regions of the world are offered.

Постановка проблеми. Порівняльне соціально-економічне становище кожного регіону, його відносний рівень економічного добробуту, у визначальній мірі залежить від того, яке місце займає даний регіон в системі територіального розподілу суспільної праці.

Міжрегіональний розподіл праці і витікаюча із нього міжрегіональна торгівля тісно взаємозв'язані із системою міжнародного розподілу праці і міжнародної торгівлі. При цьому в міжрегіональній торгівлі, як правило, відсутні політичні, адміністративні, митні і інші бар'єри, які, незважаючи на процеси лібералізації і глобалізації світової економіки, зберігають свій вплив на міжнародні економічні відносини.

Аналіз публікацій. Економічне зростання в різних країнах і регіонах, зокрема в слабозрозвинутих, досягається завдяки їх участі в товарообмінних зв'язках. Д. Рікардо на основі теорії відносних (порівняльних) переваг довів, що кожна країна може отримати економічну вигоду від спеціалізації і обміну в результаті наявних відмінностей в співвідношенні витрат на вироблювані продукти[1]. Проведений ним аналіз дозволив зробити наступні два основні висновки:

– вигреш при обміні походить не з абсолютної переваги окремих територій (на що вказував А. Сміт), а з того, що співвідношення витрат в різних регіонах різні [2];

– виробництво і споживання всіх товарів може бути збільшене, якщо регіони спеціалізуються на виробництві і торгівлі тими товарами, по яких вони володіють порівняльними перевагами.

На відміну від Д. Рікардо, що розглядав як фактор раціональної спеціалізації лише трудові затрати, Е. Хекшер і Б. Олін, розвиваючи теорію міжнародного (міжрегіонального) поділу праці, ввели в аналіз поняття співвідношення основних взаємозамінних чинників виробництва (праці, капіталу, землі тощо) [3]. Результати проведеного ними дослідження дозволили, зокрема, зробити важливий висновок, що країни (регіони) повинні вивозити продукти інтенсивного використання надлишкових (відносно недефіцитних) факторів виробництва і ввозити продукти інтенсивного використання дефіцитних для них чинників.

Вказані положення лежать в основі сучасної класичної концепції економічної ефективності зовнішньої торгівлі. Так, основоположним принципом її визначення виступає порівняння витрат на вітчизняне виробництво товарів, що імпортуються (що ввозяться) і експортуються (що вивозяться). Відповідно до нього, чим більшою мірою витрати на вітчизняне виробництво продукції, наміченої до отримання по імпорту, перевищують витрати на виробництво експортних товарів, тим вище економічна ефективність товарообміну[4].

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Разом з тим, даний підхід не може бути в "числовому вигляді" застосований до характеристики товарообмінних зв'язків на міжрегіональному рівні.

Метою статті є визначення принципу відносних переваг в торгівлі, що забезпечує зростання виробництва і суспільного багатства в цілому і дозволяє подолати деструктивну тенденцію поглиблення територіальної диференціації соціально-економічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. В той же час збереження системи міжрегіонального розподілу праці і господарської спеціалізації суб'єктів, не спричиняє за собою корінних змін в територіальній диференціації продуктивності праці. Навпаки, така диференціація продовжує посилюватися, що зумовлює і збільшення розриву між регіонами по розмірах середнього на душу населення виробництва ВВП.

Проведена прогнозна оцінка динаміки розвитку економіки України в територіальному розрізі на період до 2015 р. показала, що без подолання негативних тенденцій, розрив між рівнями середнього на населення ВВП по сукупності десяти лідируючих і замикаючих регіонів зростає в порівнянні з 2000 р. в 1,5 разів і досягне до кінця періоду приблизно 16 разів [5]. У зв'язку з цим проблема пом'якшення міжрегіональної диференціації повинна вирішуватися виходячи з визначення її ключових умов (перш за все у сфері міжрегіональних економічних стосунків), реалізація яких дозволить в принципі переламати тенденції, що склалися.

Найважливішим такою умовою є корінне вдосконалення міжрегіональних товарообмінних зв'язків в рамках процесів реструктуризації економіки регіонів. Розвиток цих зв'язків необхідно розглядати з позицій встановлення системи стабільних взаємовигідних економічних стосунків між всіма регіонами світу.

Проблема забезпечення на ринковій основі взаємовигоди міжрегіональних товарообмінних зв'язків і стосунків в сучасний період під впливом процесів глобалізації набуває все більшу актуальність у зв'язку з різким посиленням впливу зовнішніх чинників на стан і динаміку розвитку економіки країни і її регіонів. В той же час на нееквівалентність міжнародної торгівлі як джерело диференціації, що посилюється, вказують, зокрема, зарубіжні дослідники.

Так, М. Кастельс, характеризуючи зміст сучасної трансформації структури міжнародної торгівлі, відзначає, що "...до традиційного торгового дисбалансу між країнами, що розвиваються і розвиненими, що виникає із-за нерівномірного обміну дорогих промислових товарів на менш дорогу сировину, додається нова форма дисбалансу. Цей торговий дисбаланс виникає із-за різниці в ціні між товарами, створеними із застосуванням високих технологій, і товарами, що виробляються без використання високих технологій, а також між послугами, що вимагають спеціальних знань, і послугами, що не потребують знань... З цього виходить, що зовнішня орієнтація економіки зовсім не гарантує розвитку країни. Розвиток залежить від ціни продукції, яку країна може експортувати" [6]. Розвиток ринкових інституційних структур і ринкових стосунків в нашій країні стимулює інтенсифікацію всього комплексу зовнішніх і внутрішніх господарських зв'язків, значне посилення впливу спеціалізованих галузей і секторів економіки на загальне соціально-економічне положення територій.

Взаємовигідний товарообмін продукцією і послугами повинен з'явитися необхідним засобом зміцнення стійкості загальносвітового ринку скорочення надмірної диференціації рівнів економічного розвитку регіонів, надаючи разом з тим позитивну дію на стабільність економічного зростання в країні. Оцінюючи можливості налагодження системи взаємовигідних міжрегіональних товарообмінних зв'язків, слід в той же час враховувати, принципову відмінність змісту понять еквівалентності і комерційної ефективності таких зв'язків.

У основі еквівалентного товарообміну між окремими регіонами лежать рівновеликі величини суспільно необхідних витрат праці, реалізованої в обмінюваних об'єктах відповідних видів продукції і послуг. При цьому зіставляються повні витрати праці, втілені в кожному товарі, незалежно від фактичної трудової участі населення даного регіону в створенні всієї його вартості. Доцільність обліку на міжрегіональному рівні суспільно необхідних витрат праці обумовлюється об'єктивними процесами формування і розвитку єдиного загальносвітового ринку [7].

Еквівалентність акту товарообміну виключає вплив як ціннісних чинників, пов'язаних з ринковою кон'юнктурою відповідного виду продукції, так і локальних специфічних чинників, що обумовлюють певний рівень регіональних виробничих витрат. При цьому в умовах ринку, вільного пересування товарів, капіталу і робочої сили еквівалентність товарообміну постійно порушується через відхилення цін на товари від їх реальних вартостей під впливом ринкової кон'юнктури і ряду інших чинників. З урахуванням цього, еквівалентність необхідно розглядати як загальну тенденцію, що виявляється у всій системі міжрегіональних економічних зв'язків.

Встановлення прямих взаємовигідних товарообмінних зв'язків між окремими регіонами в принципі припускає забезпечення їх загальної еквівалентності або максимально можливе наближення до її пропорцій. Причому абсолютна вигода для обох сторін, двостороннього товарообміну теоретично може мати місце лише у випадках, коли ціни вільного ринку на обмінювані товари повністю відповідають суспільно необхідним витратам на їх виробництво або характеризуються рівними і однонаправленими відхиленнями від їх реальної вартості. Загальна еквівалентність всієї сукупності товарообмінних зв'язків для даної території характеризується рівністю між співвідношенням сумарних вартісних об'ємів відповідно ввезення і вивозу і співвідношенням величин повних суспільно необхідних (за умовами єдиного ринку) витрат праці на виробництво всієї продукції, що ввозиться і вивозиться.

У реальній ринковій економіці багатобічний товарообмін між різними регіонами здійснюється головним чином на основі діяльності значного числа господарюючих суб'єктів, що керуються принципами комерційної вигоди. В зв'язку з цим, на наш погляд, необхідно, перш за все, виявити чинники комерційної ефективності товарообміну з позицій інтересів розвитку кожного конкретного регіону [8].

Одним з визначальних чинників ефективності міжрегіональних товарообмінних зв'язків виступає ринкова кон'юнктура найважливіших видів продукції спеціалізації даного регіону, що формують товарну основу вивозу. Даний чинник може бути відбитий величиною відхилення ринкової ціни кожного виду товару від його реальної вартості, що визначається суспільно необхідними витратами. При цьому найбільш вигідним для відповідного регіону є товарообмін, що стійко забезпечує максимальне перевищення ціни над вартістю товарів і, отже, максимальний сумарний об'єм прибутку, заробітної плати і податкових відрахувань до регіонального бюджету по сукупності підприємств, продукція яких вивозиться за межі цього регіону. У зв'язку з цим одним з основних параметрів ринкової кон'юнктури того або іншого виду продукції є величина доданої вартості, що розраховується на одиницю витраченого праці. Вищий її рівень при однаковому співвідношенні витрат праці в одиниці собівартості продукції практично означає і вищий рівень рентабельності виробництва цієї продукції. Найважливіше в ефективності міжрегіональних зв'язків, є також рівень регіональних витрат на виробництво продукції, що вивозиться в інші регіони. Оцінка вказаного рівня, з погляду його співвідношення з величиною суспільно необхідних витрат по сукупності галузей, відображає ефективність спеціалізації економіки даного регіону в рамках єдиного економічного світового простору [9]. Чим нижче буде рівень витрат в регіоні на виробництво продукції, що вивозиться, в порівнянні з суспільно необхідними витратами, тим ефективніше, за інших рівних умов, є її вивіз.

Визначальне значення для забезпечення стійкості ефективного товарообміну, перш за все для територій з традиційною сировинною спеціалізацією, має підвищення ступеня диверсифікації структури вивозу і питомої ваги кінцевої продукції в сумарному його об'ємі. Інакше досягнення високої ефективності, а також загальної еквівалентності товарообміну в довгостроковому аспекті представляється проблематичним, що обумовлене наступними причинами:

- регіони, що спеціалізуються на продукції кінцевих стадій переробки, опиняються у вигідніших умовах через наявність широких можливостей варіювати номенклатуру і асортимент продукції, що випускається, в максимальному ступені пристосовуючись до змін кон'юнктури загальноукраїнського і світового ринків;
- реалізація в переробних галузях заходів щодо економії сировини, матеріалів, палива і електроенергії відносно зменшує попит на них, що погіршує ринкову кон'юнктуру для підприємств видобувних галузей, а отже, знижує ефект від сировинної спеціалізації відповідних регіонів;
- у переробних галузях досягається найбільший ефект від раціонального поєднання великих, середніх і малих підприємств, що додатково підсилює адаптивність регіональної економіки до вимог ринку.

У результаті території, орієнтовані на випуск кінцевої продукції, практично мають гнучкішу галузеву структуру, що є необхідною умовою забезпечення стійкості економічного зростання. Загальна ефективність міжрегіональних зв'язків багато в чому залежить також від економічних характеристик продукції, що ввозиться в даний регіон. У цілому доцільність ввезення тієї або іншої продукції визначається загальним рівнем регіональної потреби в ній, а також можливостями задоволення цієї потреби за рахунок розвитку власного виробництва [10]. Разом з тим принципове значення має також ринкова ціна продукції, що ввозиться, ступінь її відхилення від реальної вартості. У зв'язку з цим зростання ефективності товарообміну може бути досягнутий шляхом стимулювання розвитку на даній території виробництва тих видів продукції, що ввозиться, які з урахуванням використання сучасних технологій мають стабільно високий рівень її вартості на одиницю повних трудовитрат. Практично питання про доцільність розвитку таких виробництв і в цьому випадку повинен вирішуватися виходячи із зіставлення фактичних витрат на продукцію, що ввозиться, а також очікуваних об'ємів капіталостворених інвестицій і експлуатаційних витрат її власного виробництва з урахуванням прогнозованої зміни ринкової кон'юнктури цієї продукції.

Висновки. У цілому ефективний для даного регіону товарообмін може бути охарактеризований як досягнення стійкого перевищення сумарного вартісного об'єму вивозу на одиницю повних фактичних трудовитрат (обумовлених виробництвом продукції, що вивозиться) над сумарним вартісним об'ємом ввезення продукції на одиницю відповідних їй повних суспільно необхідних витрат. Саме таке розуміння ефективності товарообміну, на наш погляд, повинне лежати в основі обґрунтування шляхів пом'якшення міжрегіональної економічної диференціації у світі.

Перспективи подальших досліджень. На основі оцінки рівня ефективності міжрегіонального товарообміну може бути визначений абсолютний економічний ефект від раціоналізації торгових зв'язків. Його величина, співвіднесена із загальним об'ємом ввезення в регіон, може служити критерієм при виборі оптимального варіанту структури товарообміну.

При оцінці галузевої структури товарообмінних зв'язків регіону визначаються питомі ваги відповідних галузей, а також окремих найважливіших видів продукції в сукупних об'ємах її вивозу і ввезення по всьому комплексу галузей, зокрема з урахуванням зовнішньоекономічних (експортно-імпортних) операцій.

Література

1. Гунський Б. В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі / Б. В. Гунський. – К. : Наукова думка, 1998. – С. 285;
2. Луцишин З. О. Трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації / З. О. Луцишин. – К. : Друк, 2002;
3. Афонцев С. Экономическая политика и модели экономического развития / С. Афонцев // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 4. – С. 40–47;
4. Гаврилюк О. В. Іноземні інвестиції / О. В. Гаврилюк // НАН України Інститут світової економіки і міжнародних відносин. – К., 1998. – 200 с.
5. Лукінов І. Інвестиційна активність в економічному оновленні та зростанні / І. Лукінов // Економіка України, 1997. – № 8. – С. 76–84.
6. Button K. Flying into the Future : Air Transport Policy in the European Union / K. Button, K. Haynes, R. Stough. – Edward Elgar Pub, June 1, 1998;
7. Alan P. Dobson. Globalization and Regional Integration : The origins, development and impact of the single European aviation market (Routledge Studies in the Modern World Economy) / Alan P. Dobson. – Routledge ; 1 edition, July 18, 2007.
8. Strategic Management in the Aviation Industry, Kolner Wissenschaftsverlag / W. Delfmann, H. Baum, S. Auerbach, S. Albers. – September 30, 2005.
9. Charles W. Global Business Today : McGraw-Hill, 3rd edition / W. Charles, L. Hill. – March 1, 2003.
10. Michael W. Business Strategies In Transition Economies (International Business series) : SAGE Publications / W. Michael. – October 11, 1999.

УДК 330.322;338.24

С. В. ЗАХАРІН

ДУ “Інститут економіки та прогнозування”

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Проаналізовано стан і особливості регулювання інвестиційного процесу в глобальному середовищі. Вказано на тенденції глобального інвестиційного ринку на сучасному етапі. Зроблені пропозиції щодо удосконалення державної інвестиційної політики в Україні.

The author conducts an analysis of the current situation and regulatory consideration of the investment process in the global environment; points at the main trends on a global investment market; provides suggestions in relation to the improvement of public investment policy in Ukraine.

Постановка проблеми. На сьогодні вважається, що в сучасному глобальному світі позиції розвинутих країн зміцнювались саме за рахунок нівелювання циклічних коливань у сфері інвестицій та технологічного розвитку, своєчасної технологічної реструктуризації та розвитку наукомістких виробництв, а також завдяки трансферу кризових ситуацій і факторів до інших країн. У той же час події останніх років заставили науковців та експертів критично поставитися до можливостей окремих країн, а також наднаціональних та міжнародних організацій у протидії інвестиційній кризі.

Перспективні розвідки з питань формування моделей інвестиційної політики мають базуватися на досвіді та аналізі наслідків глобальної фінансово-економічної кризи, яка досить швидко і цілком закономірно переросла у виробничо-інвестиційну. За такої парадигми локальний інвестиційно-інноваційний розвиток країни має узгоджуватися з ритмом світового науково-технічного прогресу (НТП) і бути системним. Він має враховувати як глобальні виклики, так і реальні можливості держави. Модель інвестиційної політики має формуватися виходячи саме з розуміння сутності і наслідків цих процесів. Отже, актуальним завданням сьогодення є визначення перспективних тенденцій і особливостей інвестиційного забезпечення інноваційно-технологічної діяльності в контексті глобальних викликів.